

І. В. СУХОДУБОВА

кандидат юридичних наук,
науковий співробітник
НДІ державного будівництва
і місцевого самоврядування
Національної академії правових наук
України, Харків
e-mail: econom_theory@ukr.net
Suhodubova.irina@nulu.edu.ua

СИСТЕМНІ ВЛАСТИВОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ СИСТЕМОЮ ПРАВА

У статті проаналізовано законодавство як цілісна, органічна, відкрита та функціональна система. Визначено первинні елементи горизонтальної та ієрархічної структури законодавства; охарактеризовані найбільш важливі зв'язки нормативно-правових приписів (зокрема, ієрархічні, горизонтальні, функціональні); виявлені особливості співвідношення та взаємозв'язку системи законодавства та системи права.

Ключові слова: система законодавства, структура законодавства, система права, норма права, нормативно-правовий акт, нормативно-правовий припис.

Постановка проблеми. Система права і система законодавства є тісно взаємопов'язаними, однак самостійними категоріями, що представляють два аспекти одного й того ж явища — права, тільки з різних сторін — внутрішньої та зовнішньої. Право не може існувати поза межами законодавства, бо його принципи, норми, інститути зовні об'єктивуються в законодавстві. Натомість останнє є найважливішим сучасним джерелом внутрішньодержавного права. Важливим є встановлення правильного співвідношення між системою права і системою законодавства, оскільки вирішення цього питання на належному рівні здатне забезпечити доступність законодавства, адекватне вираження в ньому права, скорочення зайвих нормативно-правових актів, належний рівень стабільності та динамізму законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт науковців, які досліджували право і законодавство як системні явища, слід виділити праці

С. С. Алексєєва, П. Б. Євграфова, А. П. Зайця, А. В. Міцкевича, С. В. Полєніної, Л. Б. Тиунової та ін. [1–7].

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз системи законодавства з точки зору основних аспектів системного підходу, дослідження особливостей співвідношення та взаємозв'язку системи законодавства і системи права.

Виклад основного матеріалу. Досвід розвитку багатьох демократичних країн переконливо свідчить, що законодавство будь-якої держави завжди мало потребу у певному впорядкуванні — приведенні розрізнених нормативно-правових актів у цілісну й органічну систему. Є загально визнаним, що сформована система права й законодавства відіграють важливу роль стабілізуючого чинника у формуванні й розвитку суспільних відносин, процесі їх регулювання, у забезпеченні правомірної діяльності органів держави та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та окремих громадян.

Більшість вчених, які досліджували право і законодавство за допомогою системного методу, доходять висновку, що і право, і законодавство є системними явищами. Стосовно законодавства слід підкреслити, що воно як форма вираження права, не може не мати рис системного утворення [8, с. 25]. Визнання законодавства цілісною системою об'єктивно впливає з того, що якості цієї системи притаманні праву, способом існування і вираження змісту якого і виступає законодавство. Тому структура законодавства як і права виражає єдність його складових елементів і зв'язків між ними, тобто відносно стійкий стан цілісності законодавства, який зберігається за певних його внутрішніх і зовнішніх змін [3, с. 11]. Інша справа, що в процесі нормотворчості може відбуватися дефектне вираження змісту права, що призводить до порушення цілісності, узгодженості законодавства, створює враження про його хаотичність, накопичення положень тощо.

Право як організована певним чином сукупність норм, і законодавство, як сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових актів, володіють функціональною спільністю, виступаючи засобом регуляції і саморегуляції суспільних відносин. Ефективне здійснення цього завдання можливе лише за умови їх системності. Загально відомо, що право і законодавство визначаються матеріальними і духовними умовами життя суспільства. Однак «переклад» економічних і соціальних факторів у категорію права відрізняється від їх перекладу в категорію «законодавство», йде різними шляхами й проходить різні стадії. При цьому система права сама виступає як один із найважливіших факторів, які визначають побудову і розвиток системи законодавства.

Системний підхід до дослідження правових явищ передбачає їх комплексне дослідження, яке вимагає насамперед з'ясування якостей системності й структурно-функціональних залежностей самих явищ.

Як відзначає Д. А. Керімов, загальне визначення системи, що має гносеологічну мету, повинне містити в собі такий «набір» характеристик, який дозволив би орієнтувати будь-яке системне дослідження, по-перше, на виявлення складових частин системної цілісності; по-друге, на виявлення специфічних якостей кожної із частин; по-третє, на аналітичне вивчення зв'язків, відносин і залежностей частин між собою; по-четверте, на узагальнення частин у їх якісній визначеності й взаємодії, що розкриває властивості системи як єдиного цілого; по-п'яте, на пізнання функціонального призначення, ролі й ефективності впливу системи й кожної її частини на середовище й зворотного впливу середовища на систему. Такий системний аналіз дозволяє орієнтувати науковий пошук на всебічний облік зв'язків, відносин, взаємодій компонентів досліджуваного об'єкта, у цілому об'єкта із середовищем його існування й функціонування [9, с. 227].

Отже, охарактеризуємо систему законодавства з точки зору основних аспектів системного підходу.

1. У загальній теорії систем необхідними ознаками системи виступають наявність елементів і зв'язків між ними. Загально визнано, що в праві таким елементом виступає *норма права*. Аксиоматичним стало висловлення С. С. Алексєєва, що норма права є вихідною, первинною «клітиною» права. Із цих клітин і складаються правові інститути, галузі права та система права в цілому.

Стосовно питання, що саме виступає первинним елементом системи законодавства, в юридичній науці висловлюються різні точки зору. Одні вчені визнають, що первинним елементом системи законодавства виступає норма права, інші (виходячи з так званої принципової відповідності норми права і статті нормативно-правового акта) вважають, що таким первинним елементом виступає стаття нормативно-правового акта [10, с. 23; 11, с. 5]. Також відстоюється позиція, що первинним елементом системи законодавства є лише нормативно-правовий акт [6, с. 23–24; 12, с. 280]. У низці наукових робіт обґрунтовується, що таким елементом є нормативно-правовий припис.

Головний аргумент стосовно того, що не можна беззаперечно пов'язувати норму права і статтю (пункт) нормативно-правового акта, полягає в тому, що такого жорсткого зв'язку не існує в реальному законодавчому матеріалі. Норма права, об'єктивуючись у тексті нормативно-правового акта, «трансформується» в низку норм-приписів, які є робочим, техніко-юридичним способом функціонування норми в законодавстві та правозастосуванні. Правом же вона стає тільки у повноті своїх елементів, їх єдності і структурній цілісності. Інша річ, що ця цілісність (коли норма стає правом) забезпечується тільки як результат пізнавальної роботи, логічного аналізу, інтелектуальної напруги і гносеологічної інтенсивності загалом [13, с. 109]. Із змісту усієї сукупності нормативних правових приписів, викладених як обов'язки, правомочності,

заборони, декларації, цілі, принципи, дефініції тощо, повинен виділятися закінчений момент поведінки (тобто певна структурна норма) — хто, за яких обставин повинен (може) себе вести певним чином або утримуватися від дій та як саме забезпечується реалізація цих нормативних приписів [7, с. 85]. Звідси випливає, що існує об'єктивна підстава для розрізнення норми права і положень законодавства. А отже, норма права не може визнаватися первинним елементом системи законодавства.

Визнання ж первинним елементом системи законодавства статті нормативно-правового акта або самого нормативно-правового акта призводить до того, що класифікаційними критеріями системи законодавства виступають лише формальні ознаки нормативних актів без урахування їх змісту, який замінюється знаками, параграфами, статтями. За такого підходу робота над змістом практично зводиться до законодавчої техніки, покликаної забезпечити належне викладення правових норм у нормативно-правових актах [5, с. 11].

П. Б. Євграфов спробував подолати обмеженість такого підходу шляхом створення конструкції, в якій нормативний припис виступає первинним елементом горизонтальної (галузевої) структури законодавства на підставі співвіднесеності з горизонтальною структурою права та її первинними елементами — нормою права, а нормативно-правовий акт — вертикальної на підставі їх юридичної сили, що не виключає встановлення ієрархічних зв'язків між нормативно-правовими приписами, які утворюють зміст відповідних нормативно-правових актів [4, с. 132–133]. Така точка зору видається нам плідною. Отже, первинними структурними елементами системи законодавства є *нормативно-правовий припис і нормативно-правовий акт*.

2. Якщо зв'язки системи права складаються між елементами норми права, між різними нормами, інститутами, галузями права, то зв'язки законодавства виступають як зв'язки його нормативних приписів, які визначають зв'язки найбільш високих рівнях: інститутах, галузях законодавства тощо [5, с. 47–56]. Як зазначає С. С. Алексєєв, «кожний конкретний нормативний припис нібито «оплутаний» цілою сіткою багатоманітних зв'язків; у такому стані він функціонує і завдяки цим зв'язкам здійснює різнобічний, глибокий вплив на суспільні відносини» [2, с. 86].

Окремо можуть бути виділені зв'язки між нормативно-правовими актами як такими, що відмежовують певну множину нормативно-правових приписів від усього масиву законодавства. Найбільш важливими видами зв'язків нормативних приписів є:

– *ієрархічні*, які впливають з характеристики місця нормативного правового акта в системі законодавства. Відносини субординації регулюють вертикальну впорядкованість компонентів системи законодавства, їх взаємодію, що

виявляється у формі підпорядкування або співпідпорядкування [14, с. 12]. Йдеться про зв'язки між актами вищої (закон) і нижчої (підзаконний акт) юридичної сили. Водночас у силу специфіки джерел, наприклад кримінального законодавства, відносини субординації в його системі менш поширені порівняно з іншими галузями права;

– *горизонтальні* (або зв'язки координації), які притаманні нормам права як компонентам певного правового інституту, галузі права і системи права в цілому [15, с. 163]. Ці зв'язки виражають просторову упорядкованість, погодженість елементів, їх взаємодію по горизонталі. Прикладом таких зв'язків можуть бути зв'язок загальної й особливої частин кодексів, зв'язки між кодексами і законами, низка міжгалузевих зв'язків — між матеріальними і процесуальними, регулятивними й охоронними галузями (інститутами) тощо;

– *функціональні* зв'язки, які визначаються типом взаємодії приписів:

1) між самостійними нормативними приписами різних галузей законодавства; 2) між самостійними приписами однієї галузі, інституту законодавства; 3) між первинними і похідними приписами, які підлеглі (непідлеглі) один іншому за юридичною силою; 4) між матеріальними і процесуальними нормативними приписами; 5) між регулятивними й охоронними нормативними приписами [5, с. 56]; 6) зв'язок нормативних приписів з приписами, які містять дефініцію, з оперативними приписами; 7) зв'язок загальних і спеціальних, загальних і виключних норм тощо [16, с. 66–80].

Особливо важливим є зв'язок нормативно-правових приписів за елементами конкретних правовідносин: суб'єктами, об'єктами, змістом (правами й обов'язками), умовами їх виникнення тощо. Такий зв'язок правових приписів відбиває взаємозв'язок відповідних суспільних явищ у реальному житті. Складність, багатоплановість останніх, а також специфічні потреби законодавства зумовлюють спеціалізацію нормативно-правових приписів — кожний з них виконує специфічну функцію в урегулюванні суспільних відносин.

3. На відміну від системи права, побудованої головним чином на горизонтальних зв'язках елементів, які до неї входять, система законодавства має й вертикальну (ієрархічну) структуру. Для ієрархічної структури системи законодавства визначальне значення мають субординаційні відносини суб'єктів нормотворчості, які обумовлюють підпорядкування актів одних органів влади актам інших. Вона створюється шляхом об'єднання нормативно-правових актів у ланки залежно від їх юридичної сили. Юридична сила акта висвітлює ступінь його підпорядкованості актам вищестоящих органів, тобто визначає його місце в ієрархічній вертикальній структурі законодавства.

Практичне значення вертикальної структури законодавства полягає в тому, що втілюючи виключно ієрархічні відносини в системі (супідрядність, субординація і відповідність актів), вона здійснює суттєвий вплив на

забезпечення внутрішньої погодженості, юридичної єдності і цілісності системи законодавства [4, с. 115]. Так, Г. О. Швачка вирізняє підсистеми законів, підзаконних актів, загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародні договори України [17, с. 12]. Водночас, на нашу думку, не зовсім коректно до елементів національного законодавства відносити загальновизнані принципи і норми міжнародного права та міжнародні договори України. Отримуючи «прописку» в національному праві, вони не припиняють залишатися органічною частиною права міжнародного, а отже, знаходяться дещо за межами національного законодавства. Більш коректно розглядати загальновизнані принципи і норми міжнародного права та міжнародні договори України, а також інші норми міжнародного права як одне із самостійних джерел права, які діють у національній правовій системі. Також у зв'язку з цим правильно ставити питання про юридичну силу різних джерел права і у такому ракурсі вирішувати сутність зв'язку і впливу відповідних джерел на систему законодавства.

Горизонтальна структура системи законодавства безпосередньо виражає структуру права. Звідси будова законодавства, зв'язки між утворюючими її елементами і структурними частинами багато в чому нагадують будову самого права та максимально наближені до предмета правового регулювання. Тому і система законодавства часто розглядається як система, яка, з одного боку, відбиває певний вид суспільних відносин, а з другого — структурні підрозділи права. Таким чином, горизонтальна структура законодавства складається з відповідних підсистем: інститутів, субінститутів, підгалузей, галузей [4, с. 129–131]. Водночас вони не тотожні однойменним елементам системи права. По-перше, первинним елементом горизонтальної структури законодавства є нормативно-правовий припис. По-друге, відсутній повний збіг у змісті інститутів і галузей права та інститутів і галузей законодавства. Останні позбавлені однорідності, яка притаманна першим. Оскільки система законодавства формується в результаті цілеспрямованої вольової діяльності суб'єктів нормотворчості, вона залежить від суб'єктивного вибору цих суб'єктів. Цей вибір обумовлений не лише прагненням адекватно об'єктивізувати систему права, а й певними суто прагматичними цілями: економія правової форми, зручність користування та пошуку нормативної інформації тощо. В результаті навіть галузі законодавства, максимально наближені за своїм змістом до відповідних галузей права, не є абсолютно «чистими» [18, с. 95]. У зв'язку з цим можливі різні співвідношення між інститутами і галузями законодавства та інститутами і галузями права: а) коли є максимальний збіг між галуззю права і галуззю законодавства; б) коли на базі однієї галузі права існує декілька галузей законодавства; в) коли одна галузь законодавства поєднує норми й інститути декількох галузей права.

4. Як і будь-яке системне утворення, право і законодавство володіють усіма основними ознаками, характерними для систем. З філософської точки зору розрізняють *сумативні* системи, що виникають шляхом простого об'єднання якостей, що становлять її елементи, у результаті чого утворюється ціле, властивість якого дорівнює сумі властивостей його частин, та *цілісні* системи. Під останньою розуміють сукупність елементів і (або) відносин, закономірно пов'язаних в єдине ціле, взаємодія яких породжує нові (інтеграційні, системні) якості, що відсутні у даних елементів і (або) відносин. Отже, відмітною особливістю цілісної системи є існування інтегративних властивостей, які виникають у результаті взаємодії її елементів [19, с. 7]. Система права, як і система законодавства, є не сумативною, а цілісною системою. Система законодавства не є простим набором, сукупністю певної кількості правових приписів, оскільки її цілісність визначається новими якостями, які виникають у результаті взаємодії і взаємозв'язку складових елементів [20, с. 6].

Кількість і якість зв'язків і відносин між елементами системи визначають ступінь організованості тієї або іншої системи. Чим вищі стійкість, оптимальність, доцільність зв'язків між елементами системи, тим вища організованість самої системи. Чим вища організованість системи, тим вища погодженість її елементів. У свою чергу, добре організована система характеризується належним балансом стабільності і динамізму, тобто є високофункціональною, ефективною.

5. У вітчизняній юридичній літературі загально визнано, що і право, і законодавство є *високоорганізованими* системами [8, с. 25; 21, с. 21–22]. Водночас будь-якій системі притаманна певна розбалансованість між її елементами, її призначенням і тим, що вона представляє собою в дійсності. Системі права та системі законодавства теж притаманна певна неузгодженість між їх елементами. Фактори, що порушують нормальне функціонування системи, прийнято називати *збурюваннями*. За своєю природою вони можуть бути зовнішніми, пов'язаними із впливом на системні утворення оточуючого середовища, і внутрішніми, які є результатом внутрішньої непогодженості системи. Для системи законодавства зовнішні збурення пов'язані перш за все з динамікою суспільних відносин.

6. В юридичній літературі зазвичай виокремлюють три інтегративні властивості системи законодавства: законодавство в цілому є юридичним джерелом і формою вираження права цього суспільства; здатність законодавства зберігати свої якості і характеристики, підтримувати свої окремі елементи відповідно до змінених умов суспільного розвитку. Іншими словами, у другому випадку йдеться про гнучкість законодавства, про його здатність «адаптуватися» до змін. Для виконання цього завдання важливу роль відіграє свідомий фактор керування, включаючи цілеспрямовану нормотворчу діяльність від-

повідних суб'єктів. Тобто норми права формулюються таким чином, щоб вони могли застосовуватися у різних соціальних умовах. Водночас гнучкість законодавства не може бути безмежною. Настає момент, коли норми вступають у суперечність з реальною дійсністю, і тоді необхідна зміна або скасування такої норми. Звідси динамізм і стабільність законодавства можна розглядати як його властивості, які впливають з його характеристики як системи.

Третьою інтегративною ознакою будь-якої цілісної системи є гармонійність, несуперечливість, погодженість всіх її структурних елементів [5, с. 38; 21, с. 12–14]. За своєю сутністю узгодженість нормативно-правових приписів є таким їх станом, який характеризується внутрішньою єдністю, взаємозумовленістю, внутрішньою взаємодією в процесі регулювання суспільних відносин. Вона передбачає несуперечливість, повноту законодавства, взаємозв'язок його нормативних приписів [5, с. 38]. Погодженість системи права і системи законодавства обумовлюється складними системоутворюючими зв'язками між елементами цих систем.

Система законодавства не повинна зводитися до простої сукупності галузей, підгалузей, інститутів, нормативно-правових актів. У такому разі втрачається її цілісність. Для неї, як для цілісної системи, характерні: а) єдині цілі і принципи; б) загальні юридичні поняття; в) єдині критерії виділення складових частин; г) способи забезпечення внутрішньосистемних правових зв'язків. Отже, система законодавства має володіти глибокою єдністю, органічною цілісністю. Єдність системи законів і інших нормативних актів зумовлена єдністю їх змісту. Ззовні вона характеризується взаємопов'язаністю актів і зумовлена з юридичного боку верховенством закону — стрижня всієї системи нормативних актів, а також об'єднуючою функцією кодифікованих актів [1, с. 444–445].

7. У загальній теорії систем розрізняють також *органічні і неорганічні* системи. Органічними визнаються системи, властивості компонентів яких визначаються їх внутрішньою природою. Натомість у неорганічній системі властивості компонентів визначаються самою системою. На думку більшості вчених, право, а тим більше законодавство, належать до неорганічних систем. Водночас С. В. Поленіна вважає, що законодавство слід розглядати як один із типів органічних структур з огляду на те, що, по-перше, усі його елементи єдині за змістом, а, по-друге, їх число регулюється не структурою, а визначається факторами, що лежать поза нею [6, с. 23–24].

На нашу думку, більш переконливою є позиція А. П. Зайця, який стверджує, що право і законодавство володіють ознаками як органічної, так і неорганічної системи. З одного боку, вони можуть бути визнані органічною системою, бо властивості права і правових приписів визначаються їх внутрішньою природою як правил поведінки правового характеру. А з другого — на

формування низки властивостей нормативно-правових приписів впливають вимоги системи законодавства, що знаходить своє вираження в обсязі, розташуванні, способі встановлення взаємозв'язків одних приписів з іншими, формуванні спільності приписів і підрозділів законодавства [5, с. 14]. У зв'язку з цим такі властивості системи права і законодавства, як єдність, погодженість, визначаються і чинниками, що об'єктивно існують, тобто знаходяться поза межами системи права і законодавства, і чинниками, які «вмонтовані» в самі ці системи.

8. І право, і законодавство є *відкритими* системами. Відкритий характер системи законодавства визначається призначенням, завданнями і цілями правового регулювання. Законодавство створюється з метою регулювання суспільних відносин, у силу чого воно постійно взаємодіє з ними. Саме тому динамізм і розвиток суспільних відносин вимагають від системи законодавства своєчасного урахування цих змін у нормативних приписах. Будь-які законодавчі положення життєздатні тільки тоді, коли відповідають умовам життя суспільства. Отже, висновок про відкритий характер системи законодавства має велике значення, бо він орієнтує законодавця на своєчасне приведення приписів відповідно до потреб суспільної практики, виявлення і врахування нових тенденцій у різних сферах суспільного життя, дозволяє повною мірою використовувати творчу роль законодавства у корегуванні суспільного розвитку в бажаних напрямках.

Слід також зазначити, що система законодавства є *динамічною* (функціональною) системою, нормативні приписи якої, виконуючи певні функції в правовому регулюванні, тісно взаємодіють один з іншим для досягнення кінцевих цілей такого регулювання. Вони можуть бути досягнуті лише тоді, коли забезпечена необхідна послідовність у взаємодії нормативно-правових приписів.

Висновки. Визначені особливості співвідношення та взаємозв'язку системи законодавства і системи права дозволяють зробити висновок про те, що одним із найважливіших чинників, що визначає побудову й розвиток системи законодавства є об'єктивно існуюча система права. Саме тому у процесі правотворчості законодавець повинен враховувати не тільки наявність певної системи чинного законодавства, а також системні властивості права, особливості його окремих підрозділів, своєрідність їх співвідношення один з одним. Хоча законодавство, на відміну від права, є суб'єктивним явищем, воно, безумовно, також має соціальну обумовленість, оскільки покликано регулювати та впорядковувати суспільні відносини. Правові приписи діють не самі по собі. Вони реалізуються, втілюються в урегульованих суспільних відносинах. Дія права відбувається й через правові принципи, правову політику, правосвідомість, правовідносини, законність тощо. У своїй системній цілісності все це не тільки

забезпечує законодавству життя, а й створює такий правопорядок, в умовах якого протікає діяльність кожного члена суспільства, його державних і суспільних інститутів. І саме завдяки руху та взаємодії складових елементів системи права законодавство із простої сукупності правових приписів перетворюється на узгоджену, органічну й цілісну систему чинного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник / С. С. Алексеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Велби : Проспект, 2008. – 576 с.
2. Алексеев С. С. Структура советского права / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1975. – 264 с.
3. Евграфов П. Б. Некоторые черты советского права как целостной системы (теоретический анализ) / П. Б. Евграфов // Проблемы правоведения. – К., 1986. – Вып. 47. – С. 7–12.
4. Евграфов П. Б. Соотношение структуры советского права и структуры советского законодательства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / П. Б. Евграфов ; Харьк. юрид. ин-т. – Харьков, 1981. – 213 с.
5. Заец А. П. Система советского законодательства (проблемы согласованности) / А. П. Заец. – К. : Наук. думка, 1987. – 100 с.
6. Поленина С. В. Теоретические проблемы системы советского законодательства / С. В. Поленина. – М. : Наука, 1979. – 205 с.
7. Тиунова Л. Б. Системные связи правовой действительности: методология и теория / Л. Б. Тиунова. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1991. – 136 с.
8. Евграфов П. Б. Законодательные акты СССР и их роль в укреплении социалистической законности : учеб. пособие / П. Б. Евграфов. – К. : УМК ВО, 1989. – 68 с.
9. Керимов Д. А. Методология права: Предмет, функции, проблемы философии права / Д. А. Керимов. – 4-е изд. – М. : Изд-во СГУ, 2008. – 521 с.
10. Пиголкин А. С. Теоретические проблемы правотворческой деятельности в СССР : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / А. С. Пиголкин. – М., 1972. – 39 с.
11. Чернобель Г. Т. Логическая структура нормативного акта и ее роль в реализации права / Г. Т. Чернобель // Проблемы совершенствования советского законодательства : труды ВНИИСЗ. – М., 1981. – Вып. 21. – С. 3–13.
12. Морозова Л. А. Теория государства и права : учебник / Л. А. Морозова. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Эксмо, 2008. – 480 с.
13. Козловський А. Логіко-гносеологічні засади правової норми / А. Козловський // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х., 2000. – № 4. – С. 98–109.
14. Власенко Н. А. Коллизийные нормы в советском праве / Н. А. Власенко. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1984. – 100 с.
15. Законодательная техника : науч.-практ. пособие / под ред. Ю. А. Тихомирова. – М. : Городец, 2000. – 272 с.
16. Черданцев А. Ф. Толкование советского права / А. Ф. Черданцев. – М. : Юрид. лит., 1979. – 168 с.
17. Швачка Г. О. Правова природа нормативних актів Автономної Республіки Крим : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Г. О. Швачка. – Х., 2003. – 22 с.

18. Попондопуло В. Ф. Система общественных отношений и их правовые формы: (к вопросу о системе права) / В. Ф. Попондопуло // Известия вузов. Правоведение. – 2002. – № 4. – С. 78–101.
19. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом: (опыт системного исследования) / В. Г. Афанасьев. – 2-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1973. – 392 с.
20. Незнамова З. А. Коллизии в уголовном праве / З. А. Незнамова. – Екатеринбург : Cricket, 1994. – 284 с.
21. Система советского законодательства / отв. ред. И. С. Самощенко. – М. : Юрид. лит., 1980. – 328 с.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2014

Рецензент — доктор юридичних наук, професор Д. В. Задихайло, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна.

Reviewer — D. V. Zadykhailo, Doctor of Legal Sciences, professor, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine.

И. В. СУХОДУБОВА

кандидат юридических наук, научный сотрудник НИИ государственного строительства и местного самоуправления НАПрН Украины, Харьков

СИСТЕМНЫЕ ПРИЗНАКИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ЕГО СООТНОШЕНИЕ С СИСТЕМОЙ ПРАВА

В статье проведен анализ законодательства как целостной, органичной, открытой и функциональной системы. Определены первичные элементы горизонтальной и вертикальной структуры законодательства; охарактеризованы наиболее важные связи нормативно-правовых предписаний; выявлены особенности соотношения и взаимосвязи системы законодательства и системы права.

Ключевые слова: система законодательства, структура законодательства, система права, норма права, нормативно-правовой акт, нормативно-правовое предписание.

I. V. SUKHODUBOVA

Candidate of Legal Sciences, research associate of the Scientific and Research Institute of the State Building and Local Self-government of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kharkiv

SYSTEM PROPERTIES OF LEGISLATION AND ITS INTERACTION WITH A LEGAL SYSTEM

Problem setting. A legal system and a legislative system are closely interrelated, but independent categories. Therefore the determination of the correct interaction between them is important.

Recent research and publications analysis. The mentioned issues were researched in works of S. S. Alekseev, P. B. Yevgrafov, A. P. Zaets, A. V. Mitskevych, S. V. Polenina, L. B. Tyunova, etc.

Paper objective. The article objective is to research peculiarities of the interaction and interrelation between the legal system and the legislative system.

Paper main body. The main properties of the legislation as a system are the following: 1) a legislative mandate is an initial element within its horizontal structure and a legislative act is an initial element within its vertical structure; 2) elements of the vertical structure encompass laws and subordinate legislative acts, elements of the horizontal structure encompass legislative mandates, institutes, legislation branches, which supplement the main (branch) structure of the legislation; 3) the legislation system is integral and is characterized by new integrative properties.

In general the legislation is the main legal source and form of the expression of law of a certain society. The most important types of relationships of legislative mandates (hierarchical, horizontal, and functional ones) are analyzed.

The legislation embodies properties of both organic and non-organic systems. It is an open system, which directs a legislator towards timely bringing the mandates into compliance with needs of a social activity and revealing and taking into account new tendencies in different fields of a social life. The legislation is a functional system, the mandates of which performing certain functions in the process of the legal regulation closely interact with one another in order to attain its final goals.

Conclusions of the research. The objectively existing legal system is one of the most important factors determining a structure and the development of the legislative system. In the law-making process a legislator should take into consideration not only the existence of a certain system of valid legislation, but also system properties of the law, peculiarities of its branches, and particularities of their interaction.

Short Abstract for an article

SYSTEM PROPERTIES OF LEGISLATION AND ITS INTERACTION WITH A LEGAL SYSTEM

Abstract. The author has analyzed legislation as an integral, organic, open, and functional system. Primary elements of horizontal and vertical structures of the legislation have been determined. The most important relationships of legislative mandates (particularly, hierarchical, horizontal, and functional ones) have been characterized. Peculiarities of the interaction and interrelation between the legislative system and the legal system have been detected.

Key words: legislative system, legislation structure, legal system, legal norm, legislative act, legislative mandate.